

Prof. dr hab. inż. Henryk Jeleń
Wydział Nauk o Żywności i Żywieniu
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Ul. Wojska Polskiego 31, 60-624-Poznań
Tel: 061-8487273
E-mail: henryk.jelen@up.poznan.pl

Poznań, 01.09.2024

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgr Radika Mametova pt. „Novel Approach Low Molecular Weight Compounds Analysis Using Nanomaterials-Assisted Laser Desorption/Ionization Mass Spectrometry and Solid-Phase Microextraction” realizowanej pod kierunkiem dr hab. Pawła Pomastowskiego, prof. UMK jako promotora oraz dr hab. Aleksandry Radtke, prof. UMK jako kopromotora.

Podstawą do wykonania recenzji jest pismo Pani Prodziekan ds. Ekonomicznych i Rozwoju Wydziału Chemii UMK, prof. dr hab. Renaty Gadzały–Kopciuch z dnia 20.06.2024 r. o powierzeniu funkcji recenzenta rozprawy doktorskiej Kandydata.

Praca doktorska była realizowana w Interdyscyplinarnym Centrum Nowoczesnych Technologii UMK. Została wykonana w ramach projektu NCN Preludium pt. „Development of selective coating materials based on conductive polymers for SPME fibers for analysis of VOC as potential colorectal cancer biomarkers” (Nr. 2019/35/N/ST4/04363), a także w ramach projektu NCN Preludium 16 (2018/31/N/ST4/02210).

Wybór tematyki pracy

Organiczne związki niskocząsteczkowe (z reguły o masie cząsteczkowej < 900 Da) stanowią niezwykle interesującą grupę zarówno dla biochemików, biologów oraz chemików, głównie z uwagi na ich znaczenie w metabolizmie roślin, zwierząt i człowieka. Zarówno metabolity pierwotne, jak i wtórne klasyfikowane są w obrębie tej grupy. Wraz z dynamicznym rozwojem metabolomiki i biologii systemów znaczenie tych związków w analityce radykalnie wzrosło. Zarówno niskocząsteczkowe związki lotne (VOCs) jak i metabolity nielotne wykorzystywane są w analizie celowanej i niecelowanej w badaniach medycznych, biotechnologicznych, badaniach żywności i szeroko pojętej metabolomice. Metabolomika jest obecnie najbardziej dynamicznie rozwijającą się techniką spośród technik omicznych z punktu widzenia rozwoju i wykorzystania technik analitycznych opartych głównie na technikach chromatograficznych i spektrometrii mas. Związki niskocząsteczkowe predestynowane są do analizy za pomocą chromatografii cieczowej i gazowej, a ich rozmiary ułatwiają detekcję za pomocą większości analizatorów używanych w spektrometrii mas i interpretację widm masowych. O ile techniki łączone (głównie GC-MS, HPLC-MS czy CE-MS) są dobrze zdomowione w metabolomice i

ich elementy (techniki rozdzielania oraz analizatory w spektrometrii mas) mają długą tradycję, to najbardziej dynamicznie rozwijającym się elementem analityki związków niskocząsteczkowych są techniki przygotowania próbek oraz rozwój technik jonizacji, szczególnie w obszarze tzw. ambient ionization mass spectrometry (AIMS).

Jonizacja w ciśnieniu atmosferycznym umożliwia wysokoprzepustową analizę w czasie rzeczywistym z reguły z pominięciem chromatografii, za to w połączeniu ze spektrometrią mas wysokiej rozdzielczości, lub tandemową spektrometrią mas. Techniki jonizacji AIMS pozwalają na rozwój selektywnych metod w analizie przesiewowej, a często ilościowej i ilościowej. Obszar ten jest przedmiotem intensywnej eksploracji i aktualnie najpopularniejszymi z nich są takie techniki jonizacji/desorpcji jak DESI (desorption electrospray ionization), DART (direct analysis in real time), PSI (paper spray ionization). Pojawiło się szereg platform do analizy MS w czasie rzeczywistym, szczególnie w medycynie (iKnife, SpiderMass, MasSpec Pen).

Desorpcja/jonizacja laserem (LDI) wykorzystywana w badaniach Doktoranta wpisuje się w te nowoczesne poszukiwania metod analitycznych mogących znaleźć zastosowanie w metabolomice, naukach medycznych i innych związanych z analityką małych cząsteczek. Wielość i różnorodność technik jonizacji/desorpcji które są przedmiotem badań wiąże się głównie z wyzwaniami, które przed tymi technikami stoją. Główne wyzwania wiążą się z powtarzalnością, postacią i geometrią próbek poddanych analizie i ich wpływem na wydajność jonizacji, rolą matrycy w desorpcji i jonizacji, supresją jonów, selektywnością, by wymienić tylko te najpoważniejsze.

W te bardzo aktualne trendy wpisują się badania prowadzone w ramach ocenianej pracy doktorskiej. Wybór tematyki badawczej uważam za bardzo zasadny, wnoszący nowe elementy do analityki związków niskocząsteczkowych z potencjałem do wykorzystania w metabolomice. W pracy skupiono się na metodach izolacji metabolitów bakterii opartych na mikroekstrakcji do fazy stacjonarnej (SPME) z wykorzystaniem opracowanych nowych sorbentów oraz na syntezie materiałów (matrycy) do desorpcji w jonizacji z wykorzystaniem wiązki laserowej (LDI). Obydwa te obszary mają fundamentalne znaczenie w rozwoju metod analitycznych z obszaru AIMS.

Formalna ocena pracy

Rozprawa została napisana w języku angielskim i stanowi kompilację 4 publikacji, które ukazały się w latach 2022 – 2024:

[P1] Mametov*, R., Sagandykova, G., Monedeiro -Milanowski, M., Gabryś, D., Pomastowski, P. Electropolymerized polypyrrole-MOF composite as a coating material for SPME fiber for extraction VOCs liberated by bacteria. *Scientific Reports* (2023) 13: 8933 [<https://doi.org/10.1038/s41598-023-36081-9>]

[P2] Sagandykova, G.*, Pryshchepa, O., Rafińska, K., Mametov, R., Madajski, P., Pomastowski, P. LDI-MS performance of gold nanostars as an inorganic matrix for low molecular weight analytes. *International Journal of Mass Spectrometry*. (2022) 478: 116872 [https://doi.org/10.1016/j.ijms.2022.116872]

[P3] Sagandykova, G.*, Piszczek, P., Radtke, A., Mametov, R., Pryshchepa, O., Gabryś, D., Kolankowski, M., Pomastowski, P. Silver nanostructured substrates in LDI-MS of low molecular weight compounds. *Materials*. (2022) 15: 4660 [https://doi.org/10.3390/ma15134660]

[P4] Mametov, R.*, Sagandykova, G., Mondeiro, F., Florkiewicz, A., Piszczek, A., Radtke, A., Pomastowski, P. Metabolic profiling of bacteria with the application of polypyrrole-MOF SPME fibers and plasmonic nanostructured LDI-MS substrates. *Scientific Reports* (2024) 24:5562. [https://doi.org/10.1038/s41598-024-56107-0]

Wszystkie publikacje są wieloautorskie, liczba współautorów to odpowiednio 5, 6, 8, 7 dla poszczególnych prac. W dwóch z wymienionych publikacji (P1 i P4) Doktorant jest pierwszym i jednocześnie korespondencyjnym autorem, w dwóch kolejnych (P2 i P3) jest 4 autorem.

Czasopisma, w których opublikowano wyniki badań należą do światowego obiegu. *Scientific Reports* należy (wg. scimagojr.com) do pierwszego kwartyła (Q1) w kategorii Multidisciplinary (15/175), *Materials* należy do Q2 w kategorii Material Science (232/637), *International Journal of Mass Spectrometry* należy do Q3 w kategorii Chemistry (528/1017) oraz także Q3 w kategorii Spectroscopy (w obrębie Chemistry) (44/78). Sumaryczny IF opublikowanych prac wynosi 14.882.

Cała rozprawa liczy 164 strony i zawiera wstęp (str. 8 – 15), cel pracy (str. 16), nakreślenie tematyki badawczej poruszanej w publikacjach (str. 17 - 26), załączone publikacje z materiałami uzupełniającymi (str. 27 – 136), podsumowanie (str. 136 – 138) oraz bibliografię (str. 138 – 144). Rozprawę uzupełniają streszczenie (dwujęzyczne), lista osiągnięć Doktoranta oraz deklaracje współautorów odnoszące się do ich udziału w realizacji publikacji będących przedmiotem rozprawy.

Merytoryczna ocena pracy

W pracy zawarto wyniki badań ujęte w 4 publikacjach. Opublikowane prace w momencie złożenia ich w wydawnictwie podlegały procedurze recenzji. Jako recenzent rozprawy doktorskiej zobowiązany jestem do oceny jej zawartości, a więc także jakości prac ją stanowiących. Poniższe akapity odnoszą się do poszczególnych prac stanowiących element rozprawy.

Publikacja P1

Tematem pracy była modyfikacja sorbenta włókna SPME opartego na polipirole (PP) za pomocą złożonych struktur metaloorganicznych (MOF) - ZIF-8 w celu poprawy jego zdolności sorpcyjnych w odniesieniu do lotnych metabolitów emitowanych przez wybrane bakterie.

Uwagi szczegółowe:

W tabeli 1. porównano LOD (ng/mL) związków zawartych w mieszaninie testowej (8 związków) dla włókien pokrytych PPy@ZIF-8 w odniesieniu do tych pokrytych PP (polipirolem), które to jednoznacznie wskazują na znaczne obniżenie LOD dla modyfikowanych włókien. Szkoda, że nie pokuszono się o porównanie włókna PPy@ZIF-8 z którymś z włókien dostępnych komercyjnie, wykorzystywanym w podobnego typu badaniach. Ponieważ włókna pokryte polipirolem nie są dostępne komercyjnie, może okazać się, że modyfikacja de facto nie wnosi wiele jeśli chodzi o współczynnik wzbogacenia i selektywność ekstrakcji. Daleko nie szukając, nota aplikacyjna Agilent Technologies (SI-01251) dotycząca analizy BTEX w wodzie za pomocą SPME (włókno 75µm Carboxen/PDMS) podaje wartości MDL na poziomie od 0.40 – 0.075 µg/L w zależności od związku. W porównaniu do danych zawartych w tabeli 5 (1.67 µg/L (etylobenzen) – 18.47 µg/L (toluen) wartość te (SI-01251) wynoszące odpowiednio 0.043 i 0.065 µg/L dostarczają więcej informacji na temat ewentualnej przydatności danego włókna w wykrywaniu VOCs.

Zakres liniowości metody (Fig. 5.) dla większości wybranych związków jest satysfakcjonujący i biorąc pod uwagę pojemność włókna i sposób nasyżki (splitless) sięga 20mg/L. Dla podanych na rycinie 5 związków wartości R^2 są bardzo dobre za wyjątkiem dodekanu. Autorzy tłumaczą to większą lotnością dodekanu w porównaniu do pozostałych związków przytaczając wartości $\log K_{ow}$ w tabeli 1 (wartości literaturowe). Nie bardzo mogę się zgodzić z tym stwierdzeniem – wartości $\log K_{ow}$ wg pubChem wynoszą dla dodekanu i etylobenzenu odpowiednio 6.10 i 3.15.

Lista związków zamieszczona w tabeli 3 (VOCs liberated by *Enterococcus faecalis* liczy tylko 12 związków. W porównaniu z tabelą 1S (która jak piszą autorzy zawierała związki zawarte w próbie kontrolnej) liczba ta jest znacznie mniejsza, aczkolwiek nadal mam wątpliwości, czy lotnym metabolitem jest D-alanina, lub czy metabolitem specyficznym, wytłumaczalnym z punktu widzenia biochemii i fizjologii jest fluoro etyn. Szkoda, że nie podano w tabelach związków charakterystycznych dla pozostałych bakterii.

W tabeli 1S. (Pełna lista związków lotnych uwalnianych przez *Enterococcus faecalis*) podano listę 91 związków, spośród których 29 nie zostało zidentyfikowanych. Podano ich czasy retencji oraz powierzchnie pików. Zazwyczaj w analizie składników volatylomu podaje się także (albo zamiast czasów retencji) indeksy retencji analizowanych związków (LRI) na kolumnie o określonej polarności. Ułatwia to znacznie proces ich identyfikacji. Nie podano

jakie były kryteria identyfikacji w oparciu o widma masowe (hit probability, match probability). Autorzy zaznaczają, że w tabeli umieszczono wszystkie związki identyfikowane (także w próbie kontrolnej), aczkolwiek wtedy zmianie powinien ulec tytuł tabeli. Niektóre ze związków (4-fluorohistamina) występują przy różnych czasach retencji ($R_t = 2.584$ i 3.908 min.). Trudno też zaakceptować jako metabolity lotne bakterii takie związki jak dekstroamfetaminę, bromofluorobenzen, norpseudoefedrynę, amfetaminę, D-alaninę, fluoroetyln, N-dl-alanyloglicynę, czy pierścieniową ośmioatomową formę siarki. W zestawieniu tym ujęto także dwutlenek węgla, który był dominującym pod względem powierzchni związkiem. Praca, jako tzw. *proof of concept* jest cenna z punktu widzenia potencjalnych modyfikacji powierzchni włókna SPME, natomiast niewiele wnosi w badania nad związkami lotnymi emitowanymi przez bakterie.

Publikacja P2

Praca poświęcona była wykorzystaniu cząsteczek (nanogwiazdek) złota (*ang. gold nanostars*) jako matrycy nieorganicznej w analizie związków niskocząsteczkowych (fosfolipidów) za pomocą spektrometrii mas z jonizacją generowaną desorpcją laserową (LDI-MS).

Główna część pracy poświęcona była syntezie nanogwiazdek złota, oraz ich szczegółowej charakterystyce za pomocą analizy XRD (dyfrakcji rentgenowska), ocenie rozkładu wielkości cząstek (DLS), potencjału zeta, a także za pomocą transmisyjnej (TEM) i skaningowej (SEM) mikroskopii elektronowej i spektroskopii UV-Vis. Część ta jest bardzo mocnym elementem publikacji. Przydatność syntetyzowanych materiałów do analiz fosfolipidów prowadzono w odniesieniu do fosfatydylocholiny, izofosfatydyloetanolaminy i fosfatydyloinozytolu.

Obserwowano tworzenie adduktów sodu i potasu dla jonów molekularnych i jony fragmentacyjne wynikające z odłączenia inozytolu, czy części kwasów tłuszczowych, także w postaci adduktów. Zaproponowano drogi fragmentacji analizowanych fosfolipidów z ich szczegółową interpretacją, co stanowi także bardzo wartościowy element publikacji.

Praca ta wnosi nowe i interesujące informacje w obszarze inżynierii materiałowej oraz spektrometrii mas stanowiąc wartościowe uzupełnienie prac z zakresu LDI-MS, a szerzej ambient ionization mass spectrometry.

Publikacja P3

Przedmiotem publikacji było przygotowanie w formie płytek nanostrukturyzowanych substratów opartych na srebrze techniką chemicznego osadzania z fazy gazowej (CVD) do wykorzystania w desorpcji/jonizacji za pomocą lasera (LDI). Efektem było uzyskanie płytek do LDI o zróżnicowanej czułości dla różnych związków niskocząsteczkowych, szczególnie w analizie celowanej na niskich poziomach nano- i pikomolowych. Przydatność opracowanej

metody sprawdzono dla wybranych lipidów, a także wybranych aminokwasów, cukrów i kwasu szkimowego.

Otrzymane płytki zostały scharakteryzowane za pomocą elektronowej mikroskopii skaningowej (SEM) i dyfrakcji rentgenowskiej (XRD). Płytki z cząsteczkami nanosrebra o różnej wielkości i stopniu pokrycia wykazywały zróżnicowaną czułość wobec testowanych cząsteczek zarówno w jonizacji (LDI) dodatniej, jak i ujemnej (Fig. 3). Jony molekularne badanych związków tworzyły addukty z jonami srebra $[M+^{107}\text{Ag}]^+$. Szczegółowo omówiono jonizację badanych lipidów, w szczególności wybranych fosfolipidów (PE) i trójglicerydów. W materiałach dodatkowych podano postaci jonów molekularnych analizowanych związków (Tab. S1), ciekawa w odniesieniu do badanych związków i mogąca być problemem w aplikacjach jest nieliniowa zależność intensywności otrzymanych jonów od ilości zdeponowanego na płytce nanosrebra.

Praca wnosi dużo elementów nowości naukowej w szczególności do potencjalnej analizy celowanej wybranych, istotnych z punktu widzenia metabolizmu związków niskocząsteczkowych.

Publikacja P4

Tematem publikacji P4 było wykorzystanie włókien SPME opartych na polipirolu-MOF (PPy@ZIF-8) jako fazy sorpcyjnej do profilowania zarówno lotnych jak i nielotnych metabolitów drobnocząsteczkowych 8 szczepów bakterii.

W publikacji zajęto się profilowaniem glikolipidów membran bakteryjnych ekstrahowanych metodą Blight-Dyera, wykorzystując do tego NALDI (jonizację laserem z wykorzystaniem nanomateriałów opartych na srebrze). Procedurą weryfikacyjną dla identyfikacji bakterii było komercyjne rozwiązanie sprzętowe MALDI-TOF-MS (Biotyper 3.0, Bruker Daltonics).

Autorzy porównali efektywność ekstrakcji dla wytworzonego w laboratorium włókna (PPy@ZIF-8) z komercyjnie dostępnym (CAR/PDMS) w odniesieniu do mieszaniny standardów (Tabela S18), szczególnie dyskutując przyczyny różnicy w sorpcji analitów.

Brak takiego porównania artykułowałem omawiając Publikację 1.

Nanostruktury srebra porównano z matrycami organicznymi (kwas hydroksycynamonowy, HCA i kwas dihydrobenzoesowy, DHBA), badano też fazy wzrostu poszczególnych mikroorganizmów metodami turbimetrycznymi, co wg mnie stanowi o wnikliwym planowaniu doświadczenia i stanowi o jakości pracy.

Opracowany sorbent (PPy@ZIF-8) pozwolił na ekstrakcję 68 VOCs, będących metabolitami bakterii. Scharakteryzowano główne frakcje związków lotnych (związki zawierające azot, jako frakcję dominującą, Fig. 2) i wykazano zróżnicowanie profili metabolitów w zależności od metody ekstrakcji/analizy. Uzupełnieniem są wykresy zmiennych różnicujących poszczególne badane szczepy (Fig. 3). Określono także zróżnicowanie metabolitów lotnych i nielotnych poszczególnych bakterii w oparciu o metodę hierarchicznej analizy skupień (Fig.

4). Z uwagi na charakter badań (analiza niecelowana) dla lipidów ekstrahowanych na potrzeby pracy nie prowadzono identyfikacji poszczególnych sygnałów (jonów o określonej m/z), aczkolwiek w świetle dyskusji nad korelacjami pomiędzy związkami lotnymi a nielotnymi lipidami wzbogaciłaby ona jakość tej dyskusji (jakie to związki o m/z 657 i 549 są silnie związane z tworzeniem odpowiednio kwasu octowego i heptanal?). Cennym uzupełnieniem w/w publikacji są obszernie materiały uzupełniające (17 rycin i 18 tabel). Widma NALDI dawały znacznie więcej informacji (bogatsze i bardziej intensywne sygnały) niż widma otrzymane dla matryc organicznych zarówno dla frakcji metanolowej i chloroformowej. Podano zidentyfikowane związki lotne w poszczególnych szczepach oraz sygnały (m/z) charakterystyczne dla poszczególnych szczepów/ekstraktów. W mojej opinii praca ta prezentuje możliwości proponowanej techniki ekstrakcji/ionizacji do identyfikacji profili metabolomu bakterii, zarówno frakcji związków lotnych i nielotnych. Potencjalne sprzężenie LDI z wysokorozdzielczą spektrometrią mas (np. Orbitrap), dającą możliwość identyfikacji metabolitów poprzez dokładny pomiar masy jonów molekularnych/ pseudomolekularnych/ potomnych dałoby bardzo dobre narzędzie w badaniach metabolomicznych. Publikację 4 uważam, za wartościową i dobrze napisaną, a opisane doświadczenie za ciekawe i nowatorskie.

Reasumując Doktorant zrealizował cele stawiane w rozprawie oraz wykazał się biegłością analityczną w trakcie realizowanej pracy. Pełnił kluczową rolę w tworzeniu eksperymentów opisanych w pracach P1 i P4 oraz brał istotny udział w realizacji doświadczeń opisanych w pracach P3 i P4.

Biorąc pod uwagę dokonania Doktoranta opisane w rozprawie zwracam się do Rady Dyscypliny Nauk Chemicznych Wydziału Chemii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. o dopuszczenie Pana mgr Radika Mаметowa do dalszych etapów postępowania o ubieganie się o nadanie stopnia naukowego doktora w dyscyplinie nauki chemiczne.

Prof. dr hab. inż. Henryk Jeleń